

als dragers van een hoger beginsel-verborgen. De Pruisische politie, zelfs nog onder de socialistenwet, werd door de betere geheime organisatie der arbeiders vaak in de val gelokt en moest zich voor de rechtbanken als domme dienst-kloppers laten ontmaskeren.

Nu niets meer van dit alles. Nu worden alle nog versterkte machtmiddelen van de moderne staat in dienst van het nieuwe despotisme gesteld. Nu treedt de verbinding op van de grootste kracht en energie, die het kapitalisme weet op te wekken met de onvoorwaardelijkste tyrannie, die het voor zijn macht strijdende grootkapitaal nodig heeft. Geen rechtbank, die aan burgers tegenover de staat recht zou doen. De rechters zijn partijmensen, agenten van de staat, afzetbaar, aan geen of pasklaar gemaakte wetboeken gebonden, en spreken recht naar wat van boven als staatsbelang wordt voorgeschreven. Openbare procedure vindt alleen plaats als middel van propaganda, om anderen bevreesd te maken; wat een beschuldigde daar ook te zijner verdediging mag zeggen, in de krant komt alleen wat de partijman nuttig vindt. De politie bestaat uit militair georganiseerde tot ruwheid gedrilde kerels, enkel aan de bevelen gebonden, voorzien van alle wapens, die voor het neerslaan van volksgenoten nodig kunnen zijn. Achtung voor 's mensen persoonlijkheid is bij de moderne machthebbers in het land van de wijsgeer Kant volkomen onbekend. De geheime staatspolitie uit de oude tijd is weer verrezen, nu met veel doelmatiger en bekwamer organisatie, dan toen mogelijk was. Zonder wettelijke waarborgen kan ieder opgepakt en in gevangenis en concentratiekamp gezet worden. Het concentratiekamp, vroeger uitgevonden als oorlogsmaatregel tegen guerilla, is hier geworden tot een vorm van massagevangenis, verbonden met dwangarbeid, vaak onder stelselmatig uitgezochte mishandeling. Doordat onbeteugelde machtwellust van kultuurloze kleinburgerlijke beperktheid toegerust wordt met alle vindingskracht van modern kapitalisme, kan hierbij de wreedheid tegenover de slachtoffers een hogere graad van geraffineerdheid bereiken, dan in de barbaarsheid van vroegere eeuwen mogelijk was. Zo worden de tegenstanders uitgeroeid of machteloos gemaakt, en alle anderen onder een sterke druk van ontzag geïntimideerd.

Nog groter aandacht dan aan de propaganda onder volwassenen wordt aan de opleiding van de jeugd besteed. Men weet dat de oudere arbeiders slechts in zeer beperkte mate konden gewonnen worden; de oudere generatie, opgegroeid in de zoveel edeler en menselijker gedachtenwereld van de sociaaldemocratie, bewaart deze als een kostbare herinnering, al kan ze die niet meer gebruiken of uiten. Slechts de jongeren, die de sociaaldemocratie alleen in haar ontaarding als regeringspartij gekend hadden, konden voor de nieuwe leer gewonnen worden. Maar het was op de jeugd, die ze zelf kon opleiden en vormen, dat het n.s. bovenal rekende als materiaal voor zijn nieuwe wereld.

Het kan geen verwondering wekken, dat het hier grote successen boekte. Want zoals nooit te voren enige groep of partij had gedaan, heeft het n.s. zich de jeugd aangetrokken. In de oude tijd groeiden de kinderen op in de warme beslotenheid van de arbeidsgemeenschap van het gezin. Onder het kapitalisme met zijn scheiding tussen gezin en school kwam beurtelings de school met beperkt intellectueel onderwijs onder de onnatuurlijke dwang van stilstaande passiviteit, en een ordeloze en inhoudloze vrijheid, waarin de jeugd grotendeels aan zichzelf werd overgelaten. De sterke impuls van gemeenschapsgevoel, de drang naar gemeenschappelijke actie, onder gelijktijdig steunen op meelevende oudere krachten, kon slechts bij toeval en bij uitzondering tot uiting komen in de verschillende partijjeugdbonden, waar zij op voor hen onbegrijpelijke gronden van elkaar gescheiden werden gehouden.

Hier greep de nieuwe ordening organiserend in, stelde ruime geldmiddelen beschikbaar en stelde bekwame leiders aan, die zich ten volle aan dit werk gaven. De n.s. jeugdleiders gaven aan de jeugd het zelfbewustzijn van een belangrijk deel van de volksgemeenschap te zijn met een eigen grootse taak. Onder toepassing van moderne psychologische inzichten schiepen zij organisaties, waarin de krachtige jeugdgevoelens van kameraadschap, van aanhankelijkheid en van aktiviteit zich konden uitleven. In plaats van het oudburgerlijk ideaal van zichzelf door de wereld te slaan en een plaats voor zich te veroveren, prentten zij haar in, dat in de dienst van de volksgemeenschap haar taak lag. De jongens moesten niet meer zijn brave schoolkinderen, die lesjes opzegden of katekwaad uitvoerden, maar zich voelen als jonge toekomstige medestrijders, geroepen tot grote daden. Niet op studie en geleerdheid, maar op harding, op flinkheid, kracht, vechtbekwaamheid en natuurlijk gehoorzaamheid aan de leiders kwam het aan. De meisjes, eveneens in een bond verenigd, moesten zich voorbereiden tot de taak heldhaftige Duitse moeders te worden. Want uitbreiding van het volkstal, zo snel mogelijk, was nodig om voor de wereldstrijd machtig te worden.

Zo werden de kinderen onttrokken aan de geestelijke invloed van in vroegere opvattingen levende ouders en onderwijzers. Omgekeerd traden zij tegen dezen op als woordvoerders, als kampioenen van de nieuwe orde, opzettelijk daartoe geïnstrueerd, met de opdracht daarover verslag te doen in hun jeugdbond aan hun nieuwe leiders. Zo werden ze gevormd tot aanbrengers en spionnen van hun onderwijzers en hun eigen ouders, aan wie elke poging om hun kinderen in eigen geest op te voeden, elke kritische uiting zelfs over het nieuwe regiem, gewroken werd.

Nog meer dan door alle andere propaganda-maatregelen heeft het n.s. door deze organisatie van de jeugd een voorbeeldeloze strijdmacht geschapen voor zijn doel, de verovering van wereldmacht. Natuurlijk was dit slechts mogelijk door alle beïnvloeding van andere zijde van hen af te houden,

die twijfel, onzekerheid, menigsverschil en innerlijke strijd zouden hebben kunnen wekken. De innerlijk krachtige zelfstandige karakters, die daaruit zouden ontstaan, kon het n.s. niet gebruiken. Wat het nodig had en door uitsluitende eenzijdige opleiding in de ene verzekerde waarheid opriep, was blind geloof en daarop gebouwde geestdriftige toewijding; die waren voldoende om tot krachtige daden te leiden.

Maar in deze uiterlijk zo goed berekende kracht lag toch in de diepte een kern van zwakheid. Zolang dit stelsel door zijn zorgvuldige voorbereiding overwinnaar zal zijn, kan van een aldus opgeleide strijdersmassa grote kracht uitgaan. Maar hoe zal het zijn, wanneer zij tegenover de jonge mannen van andere landen met een heel andere geestesgesteldheid komt te staan? Die onder het oude kapitalisme opgegroeid, zichzelf een weg hebben moeten zoeken en banen door twijfel en moeilijkheden heen, en daarin tot zelf denken en zelfstandige karakters zijn gevormd met sterk initiatief; en die nu voor de wereldstrijd ook door een fel oplevend nationalisme in aktie gebracht worden? De zulken worden onder tegenspoed steviger en volhardender. Zou er echter tegenslag komen voor de n.s. jeugd, en daarmee ondanks verdubbelde propaganda twijfel, dan moet de alleen op gehoorzame dril en aangeleerde geestdrift berustende strijdkracht, door gemis aan eigen kritisch denkvermogen, hol en voos worden.

Dit laatste geldt trouwens voor allen, ook voor de volwassenen. Geestdrift, gewekt door eenzijdige propaganda, waarbij alle vrije kritische denken door geestelijke terreur verhinderd is, kan alleen tijdelijke kracht bij voorspoed geven, maar zakt bij tegenspoed hulpeloos ineen. Want zij is geen door eigen strijd zelf verworven bezit, maar een gelovig aanvaarde houding, die alle houvast verliest, als het geloof geschokt wordt. Duitsland onder dit regiem kan slechts overwinnen, als het bij de eerste aanval alle tegenstand kan verpletteren.

Wat het n.s. in zijn jeugdaktie op bijzondere schaal bewust in toepassing bracht, is de stelling, die men ook elders steeds hoort verkondigen: dat wie de jeugd heeft, ook de toekomst heeft. Maar deze stelling is slechts zeer beperkt waar. Wel blijven de indrukken uit de jeugd als een duurzaam fundament het gehele leven bij. Maar ten slotte bepalen de latere levenservaringen bij de volwassenen, omdat zij zoveel zwaarder en krachtiger en onder een besef van eigen verantwoordelijkheid ingrijpen, het gebouw van bewustzijn en wil. Wel zijn er, naarmate jeugdleringen vaster ingeprent zijn, hardere schokken nodig om ze te verstoren. Maar de maatschappelijke ontwikkeling zal het aan die schokken niet laten ontbreken.

De diktatuurstaat heeft natuurlijk én voor de economische ordening én voor de beheersing van de maatschappij, de propaganda en de politie, het leger van staatsambtenaren sterk moeten uitbreiden. Zover de statistiek een betrouwbaar uitsluitsel geeft, waren in 1939 ruim 70%

van de werkzame bevolking, drie miljoen, beambten in openbare dienst, een miljoen meer dan in 1925. Men heeft een dergelijke overheersing van het gehele maatschappelijke leven door een burokratie van ambtenaren wel eens een regering door de klasse der intellektuelen genoemd. Deze naam zou alleen kunnen passen, als men intellektueel opvat in tegenstelling tot handenarbeid, en daarbij niet denkt aan zo iets als intelligentie. Maar er ligt toch een zekere zin in. Er zijn intellektuelen, die zich de regeling in een op grootindustrie berustende maatschappij liefst voorstellen als een regering van een intelligente, wetenschappelijk opgeleide elite. Wat bij deze wens uit het oog verloren wordt, is het vraagstuk van de macht. Om zulk een heerschappij te veroveren op de kapitalistenklasse, of om die te verzekeren tegen de werkende massa's, die liever hun eigen meester willen zijn, is kracht nodig, geweldadige macht. Die kunnen de zachthandige intellektuelen slechts vinden in bondgenoten, hardhandige mannen van de daad, in niet-intellektuele kleinburgerlijke elementen. In de diktatuurstaten ziet men dan ook de georganiseerde gewelddadigheid, die geen wetenschap, alleen maar gehoorzaamheid aan leiders en ruwe kracht nodig heeft, heersen over arbeiders en intellektuelen, en deze met zijn eigen geest vervullen. En dat is niet bevorderlijk voor een goede wetenschappelijke basis van de produktie.

Het grootkapitalisme kan niet zonder een hoog-ontwikkelde wetenschap, dus een intellektuele klasse met belangrijke funkties. Op wetenschap is de techniek van de georganiseerde moderne produktie gegrondvest, en bevordering en aanmoediging der wetenschap is voor het kapitaal een levensbelang. De nieuwe meesters echter zijn niet door hun intellektuele gaven aan het roer gekomen, maar door hun fysieke en organisatorische kracht, door durf en geweld. Dit brengt vanzelf een minachting voor alle geestelijke waarden mee, een eerbied voor ruwe kracht. Niet de hersenen maar de vuisten bepalen de waarde van een man. Het opgroeiend geslacht wordt niet meer gelokt door moeitvolle ingespannen studie van wetenschap, nu een zoveel gemakkelijker en zekerder weg naar hoge posten open staat: exerceren, lichaamsoefening, vechten en gehoorzaam de leiders dienen. Zo komt het kapitalisme in strijd niet enkel met cultuur en beschaving, maar ook met zijn eigen geestelijke basis; om zich te handhaven moet het verwaarlozen wat vroeger zijn intellektuele kracht was. En dat moet zich wreken wanneer in de strijd om wereldmacht de uiterste perfectie van alle produktietechniek nodig is, en verwaarlozing van de basis daarvan door geen fysieke dwang kan worden goed gemaakt. De grote wetenschappelijke en technische kracht van het Duitse volk, belichaamd in zijn uitvinders, zijn ingenieurs, zijn geleerden, zijn vakarbeiders, gegroeid in en zelf stuwkracht van de krachtige kapitalistische ontwikkeling, heeft, zoals zij nu geketend is aan het naar wereldmacht worstelende groot-

kapitaal, wel eerst zijn oorlogskracht vergroot, maar wordt er zelf in opgebruikt en verknoeid.

Hier komt nog de beïnvloeding van de wetenschap door de ideologie van het nieuwe regiem bij. In het n.s. heeft de nationalistische ideologie nog een bijzondere theoretische uitdrukking gevonden in de rassenleer. Daarin vloeiden twee stromingen als oorzaken samen. Enerzijds de Duitse traditie van het Germanendom. Steeds als de Duitse burgerij in opkomst was en de behoefte aan kracht en zelfvertrouwen voelde — zo in de renaissance-tijd en in het midden van de 19e eeuw — haalden haar denkers en geleerden de oude Germanen te voorschijn, de sterke voorvaderen, die eenmaal Europa veroverd hadden, maar waarvan de kern nog steeds in Duitsland zat. Zij kenden hun Tacitus, die in overdreven loftuitingen de deugden van dit barbaervolk als spiegel aan de verwijfde en ontaarde Romeinen had voorgehouden. Zij toonden in hun geschriften aan, dat dit een superieur ras was geweest, het Noordse („Nordische”) ras, reeds lichamelijk en geestelijk bijzonder gekenmerkt — blond haar, blauwe ogen, langschedelichheid, van forse lichaamsbouw, dapper, eerlijk en trouw —, als een „Herrenvolk” bestemd om over lagere rassen te heersen. En dat vanaf de oudste tijden de uitstromingen van dit begaafde ras naar Zuidelijke streken steeds een opbloei van kultuur — zo in het oude Griekenland — hadden bewerkt, en dat alle grote mannen der historie — tot Jezus inkluis — deze plaats te danken hadden aan hun Noordse bloed.

Wat anders een theorie van buitenissige geleerden zou gebleven zijn, en ook lang gebleven is, mengde zich nu met een andere stroming, het kleinburgerlijke anti-semitisme. De bijzondere geschiktheid van de Joden voor waren- en geldhandel, hun vanouds bekende bekwaamheid als medici en juristen, hadden onder de kleine burgerij, die onder de konkurrentie der warenhuizen leed, en in academische kringen, in vele landen sterke anti-semitische gevoelens gewekt. Dit was steeds een speciale middenstands-beweging; noch onder de grote bourgeoisie, die door haar industriële bron van meerwaarde het Joodse geldkapitaal gemakkelijk aan kan, noch onder de arbeiders is daarvan iets te bespeuren. Maar het waren juist deze kleinburgerlijke en intellektuele kringen, waaruit de n.s. beweging van oorsprong af haar meeste schrijvers en aanhangers kreeg. De sterke Joodse immigratie uit het Oosten naar het republikeinse Duitsland, waar zij alle rechten en mogelijkheden tot omhoog klimmen vonden, versterkte deze gevoelens tot felle haat, en maakte het anti-semitisme van meet af aan tot het belangrijkste beginselpunt van het nationaal socialisme.

Deze beide invloeden gaven aan het nationalisme de vorm van rassenleer. Dat zij wetenschappelijk maar een heel gering gehalte van waarheid bezat, deed er niet toe; het kapitalisme, als elke heersersmacht, heeft steeds die leer, die het beste voor zijn belang paste, tot officiële weten-

schap verheven. Volgens de rassenleer behoren tot het Duitse volk — hetzelfde geldt voor de verwante Germaanse volken als Zweden, Noren, Hollanders; het Engelse ras is door het kapitalisme al te zeer bedorven van geest — nu niet allen, die Duits spreken en hier wonen, maar alleen die van het z.g. Arisch ras. De niet-Ariërs, d.w.z. de Joden, zijn een vreemd element, waren tot nog toe geduld, maar hadden die gunst misbruikt door kapitaal op te hopen en daarmee de anderen te onderdrukken. Dus werden ze nu rechteloos gemaakt en van hun bezit beroofd; en deze degradatie tot rechteloze bijwoners ging meer en meer over tot wrede mishandeling en uitroeiing. En naarmate de vertontwaardiging over die wreedheden in de overige wereld toenam, werd de theorie verscherpt door het oude verhaal van een geheime Joodse wereldheerschappij over alle landen, alle regeringen, alle pers, alle kapitaal, die in het nieuwe Duitsland haar doodsvijand zag, en die nu door Duitse wereldmacht moest vernietigd worden.

Voor de strijd van het Duitse grootkapitaal om wereldmacht was deze anti-semitische vorm niet nodig; en eer een nadeel. Maar het had geen keus. Doordat de Duitse bourgeoisie in haar opkomst en later niet de durf had om zelf de politieke heerschappij te veroveren, heeft zij zich steeds aan de leiding van andere klassen moeten overgeven, en moeten boeten voor de natuurlijke tekortkomingen van deze leiders. Eerst onder die van de adellijke jonkers en hun keizer, die door hun onbekwame, grove en brute diplomatie de eigenlijke oorzaken van het verliezen van de eerste wereldoorlog waren. Nu onder die van de kleinburgerlijke partij en haar leiders. En wanneer het Duitse kapitaal ook de tweede wereldoorlog verliest, zal daartoe ongetwijfeld meewerken, dat het door deze kleinburgerlijke marotte over zijn politiek te laten heersen, in de gehele wereld diepe haat en verbittering tegen een nieuw barbaarendom heeft gewekt.

Deze zijn rassenleer heeft de diktatuur ook aan de wetenschap opgedrongen. Het was gemakkelijk genoeg om aanhangers en verkondigers van deze leer aan de hogescholen te benoemen en hun rijke hulpmiddelen voor het uitgeven van boeken en tijdschriften te verschaffen, terwijl alle kritiek daarop onmogelijk was gemaakt. Dat op het gebied der geestelijke wetenschap burgerlijke theorieën aan de universiteiten bij uitsluiting heersten, was onder het kapitalisme steeds vanzelfsprekend; maar kritiek en tegen-gestelde denkbeelden konden toch vrij verschijnen, al werden hun aanhangers door de regering niet in officiële posten benoemd. Hier echter reikte de officieel begunstigde leer tot op het terrein der natuurwetenschap, en was bovendien alle kritische discussie uitgesloten.

Nog grotesker vormen nam de bemoeiing van het n.s. met de wetenschap aan op het gebied van de natuurkunde, de fysika. Hier was sinds 1905 een steeds dieper gaande omkering van de theoretische grondslagen aan de gang, die

speciaal in de relativiteitstheorie van Einstein haar uitdrukking vond. Terwijl onder de oudere natuurkundigen er verscheidenen waren, die in deze omkering niet mee konden doen en sterke kritiek lieten horen — zoals bij elke nieuwe theorie normaal en natuurlijk en ook nuttig is — vond zij bij de grote meerderheid instemming, en tal van jonge begaafde krachten bouwden er op voort tot steeds nieuwe verrassende inzichten. Maar nu begon het academische anti-semitisme er zich mee te bemoeien, want Einstein was een Jood; en in de opkomende strijd tegen de nieuwe theorie kwam het anti-semitische vooroordeel, hoewel natuurlijk niet uitgesproken, duidelijk voor den dag. Dit laatste veranderde sinds het n.s. aan het roer kwam. Nu werden de Joodse professoren ontslagen, en met hen gingen tal van de bekwaamste jongere natuurkundigen, mannen van wereldnaam, vol afkeer tegen de geestelijke dwingelandij over hun internationale wetenschap, mee naar Engeland en Amerika. Nu werden de bestrijders van Einstein tot geniale vertolkers van de Duitse geest verheven, en nu werd de „Duitse fysika”, de zuivere wetenschap van het gezonde verstand van gezond denkende Germanen, tegenover de „Joodse fysika” gesteld, die met Talmudische begripsverdraaiingen onbegrijpelijke abstracte theorieën opstelt. Dit ten troon verheven gezonde verstand van de eenvoudige man is in werkelijkheid niet anders dan de kleinburgerlijke geest, die terugschrikt voor de ingewikkeldheden en abstrakties van de moderne wereld en wetenschap. Zulk een politieke partijdiktatuur over natuurwetenschap kan niet anders dan mettertijd tot een wetenschappelijk verval van Duitsland leiden.

Bijzondere aandacht heeft het n.s. van begin af aan gewijd aan de boeren. Hen te bevrijden van de uitbuiting en de ondergang door het „Joodse” hypotheek- en bankkapitaal was van oudsher voor elke kleinburgerlijke partij een belangrijk programmpunt geweest. Bovendien was het voor de komende oorlog van het allergrootste belang, dat Duitsland zich zelf geheel van voedsel kon voorzien, als onderdeel van de zelfverzorging met alle absoluut noodzakelijke grondstoffen, de z.g. autarkie. Daartoe was een zelfstandige organisatie van alle bodemproduktie nodig. Hun uitdrukking vonden deze beide tendenzen in de ideologie van het n.s., dat de met de grond samengegroeide boerenstand, uit het bloed der oude Germanen gesproten, de bron en bewaarder was van de volkskracht: „Neuadel aus Blut und Boden”. Dat hij dus behoed moet worden tegen de ontbindende invloeden van kapitaal en concurrentie, en bewust ingeschakeld als belangrijkste basis in het van bovenaf geleide bedrijfsleven. Daartoe werd naar voor kapitalistische regelingen en gebruiken teruggegaan. wat geheel paste in de lijn van een reaktionair nationalisme en gele-

genheid bood tot „volkse” aktie in de verheerlijking van de zeden en wetten van het voorgeslacht. Het gelijke erfrecht voor alle kinderen, uitvloeisel van de gelijkheidsdenkbeelden van de Franse revolutie, werd afgeschaft, omdat het 'ot versnippering van landbezit leidde; door erfrecht van de oudste zoon moesten de bezittingen ongedeeld blijven. Door te verbieden dat het boerengoed met hypotheek belast werd, moest het vrij eigendom blijven en werd het kapitaal uitgeschakeld. De boer kon nu ook niet meer naar eigen believen kapitaal opnemen om zijn bedrijf te verbeteren, dus om een groter opbrengst te krijgen door er groter waarde in te steken. Dit moest hij van staatsinstellingen zien te betrekken, waardoor zijn afhankelijkheid nog toenam.

In zijn bedrijf werd hij natuurlijk aan tal van voorschriften gebonden, die zijn vrijheid van handelen als ondernemer belemmerden. In de eerste plaats gold dit de produkten die hij moest telen; om het gehele volk van voedsel en de industrie van grondstoffen te voorzien, was een nauwkeurige vaststelling nodig van wat overal kon en moest verbouwd worden. Te meer daar de grond voor de dichte bevolking maar nauwelijks of niet eens genoeg was, en in oorlogstijd de krapheid nog nijpender zou zijn. Evenzo werd de verkoop georganiseerd; in plaats van de vrije handel kwam natuurlijk de aflevering aan van staatswege ingestelde inkoopburo's, tegen van bovenaf bepaalde prijzen, door middel van agenten die de boerderijen rondgingen. Dit gaf nog bovendien het voordeel dat de boeren niet meer met hun produkt naar de markten in de stad hoefden te gaan om daar met elkaar en met de stedelingen te praten, en zo aan ontevreden en verkeerde geestelijke invloeden zouden blootstaan. Beter konden ze met elkaar in kontakt treden en over de gemeenschappelijke vakbelangen spreken op de officiële bijeenkomsten van de „landstand”, onder het zorgzaam oog van de van boven over hen gestelde leider van de landstand, die daarbij voor de nodige propaganda kon zorgen. Bovenal werd hun ingeprent, wat natuurlijk waar was, dat zij een grote taak tegenover de volksgemeenschap hadden te vervullen; namelijk deze van voedsel te voorzien; hier echter in de vorm van volkomen onderworpenheid aan de van boven voorgeschreven maatregelen. Met soms een eenvoudige inbeslagneming van alle oogst en produkt door de staatsorganen. Zo zijn de eertijds vrije, en onder het kapitalisme zich er door vechtende boeren tot horigen van de staat geworden. Om aan de nood van het grootkapitaal te voldoen werden voor de boeren onder veel vleierende complimenten en mooie volkse namen middel-eeuwse toestanden hersteld.

Met de arbeiders stond het nog enigszins anders. Om zijn hoofddoel, de verovering van wereldmacht voor het Duitse kapitaal te bereiken, stond voor het n.s. als eerste belangrijke taak, de arbeiders geheel machteloos te maken. De arbeidersklasse dreigde het kapitalisme aan te vallen en

te vernietigen, of in de n.s. uitdrukkingwijze, dreigde de eenheid van de volksgemeenschap door zijn klassestrijd te verscheuren. En dus was het eerste werk van de revolutie van 1933 de sociaaldemokratische en kommunistische partijen op te heffen, hun leiders en strijders gevangen te zetten of uit te bannen, hun geschriften uit te roeien, en de vakbonden, zover dit mogelijk was, om te zetten in n.s. organisaties. Het nieuwe kapitalisme wil ook de maatschappij organiseren, maar van bovenaf, niet van onderop. De arbeid moet georganiseerd worden, niet door en voor de arbeiders, maar door en voor het kapitaal, onder leiding van het kapitaal. Inplaats dus van de van benedenaf opgebouwde vakorganisatie, waar ten minste in naam de leden meester zijn, kwam het „arbeidsfront” waar, volgens het n.s. leidersprincipe, leiders van bovenaf aangesteld worden. Strijd tegen de ondernemers ter verzekering van arbeidsvoorwaarden was natuurlijk ook niet meer het doel; wat feitelijk reeds de toestand onder het grootkapitaal was geworden, werd nu openlijk en wettelijk voorgeschreven: de arbeidsvoorwaarden worden van bovenaf vastgesteld, door de machthebbers van het kapitaal. De organisatie heeft niet de strijd maar de arbeid te dienen; zij omvat het gehele samenwerkende produktiepersoneel, ondernemers, beambten en arbeiders. De ondernemer is ook „kameraad”, maar daarbij leider; als produktieleider moet hij evenzo gehoorzaamd worden als andere leiders. De nationaal-socialistische „voormannen” van het arbeidsfront kwamen nu in plaats van de vroegere vakverenigingsleiders — soms dezelfde personen, die omgezwaaid waren — om voor de belangen van de arbeiders op te komen. Zij mogen met de „leider” onderhandelen over de arbeidsvoorwaarden en voorstellen doen, maar ten slotte beslist de leider, d.w.z. de fabrikant.

Het lag natuurlijk in het geheel niet in de bedoeling van het n.s. om de arbeiders tot willoze offers van fabrikantenwillekeur te maken; ook deze laatsten staan onder de diktatuur en hebben de hogere leiders, als op hen beroep wordt gedaan, te gehoorzamen. Dus voor alle kleine grieven en onbillijkheden hebben de voormannen een gewillig oor; en triomfantelijk werden in de pers de gevallen uitgemeten, hoe de arbeiders door ingrijpen van de arbeidsfrontleiders beschermd en de ondernemers op hun nummer gezet waren, hoe dus aan het despotisme van het kapitaal een einde is gemaakt. Maar achter deze schijn van kleine dingen en uiterlijke vormen staat het diepere en wezenlijke van de toestand, namelijk dat door de machteloosheid van de arbeiders als klasse hun arbeidsvoorwaarden omlaag zijn gegaan. Natuurlijk tot een zekere grens, tot daar, waar het instinctieve ongeorganiseerde verzet van ieder apart begint. Ze zijn niet volkomen weerloos; want voor de grote doeleinden van het n.s., de grote strijd, is goede wil en medewerking van allen, als arbeiders en straks als soldaten, van het grootste belang. En dus is, naast een onafgebroken

propaganda om hen met de nieuwe geest te vervullen, een zekere mate van goede behandeling en stoffelijke verzorging nodig. Waar hun grotere inspanning en grotere ontbering opgelegd worden, dus verzwaarde arbeid en lager loon, moeten zij in betitelingen van kameraad en lof op hun plichtgevoel vergoeding vinden; en mochten zij zich toch ontoegankelijk en onwillig tonen, dan kan de fysieke dwang en straf hun nog altijd hun machteloosheid duidelijk maken. Hun vrijheid van beweging is ook beperkt; waartoe zou die dienen als ze toch overal dezelfde opperste baas en dezelfde toestanden vinden? Zelfs kunnen ze eenvoudig verplaatst en verzonden worden volgens bevel van boven. De arbeiders zijn onder het n.s. tot slaven van staat en kapitaal geworden.

Hoe kon het zijn, dat een arbeidersklasse, die in de bloeitijd van de sociaaldemocratie zo machtig leek, alsof ze op het punt stond de wereld te veroveren, tot zo diepe machteloosheid kon vallen? Ondanks het zichtbare verval in de jaren vooraf heeft toch de zo gemakkelijke vormzeling van dat imposante gebouw in 1933 de hele wereld verrast. Men moet daarbij echter niet uit het oog verliezen, dat het n.s. slechts op de schouders der voorafgaande arbeidersbeweging zo machtig heeft kunnen omhoog klimmen. Wie achter de oppervlakkige partijstrijd naar de diepere samenhangen zoekt, zal ontwaren, in welke mate niet alleen het partijkommunisme, door het eerst een voorbeeld van staatsdiktatuur over de arbeiders te geven, maar ook de sociaaldemocratie de weg voor het n.s. heeft bereid. De doeleinden, die de s.d. stelde en de leuzen die ze aanhief, ten dienste van de arbeiders, zijn door het n.s., in andere vorm natuurlijk, overgenomen, en toegepast ten dienste van het kapitaal.

Ten eerste was dit de gedachte van het staatsocialisme: de gehele produktie naar bewust plan georganiseerd door een centrale leiding, de staatsmacht. Wel was het de bedoeling van de s.d. dat deze staatsmacht democratisch orgaan van de volkswil, van de gezamenlijke producenten zou zijn. Maar bedoelingen helpen niet; de diepere samenhang der dingen maakt het onvermijdelijk, dat een orgaan, dat meester is over de produktie, ook meester over de maatschappij zal zijn, meester over de producenten, ondanks alle voorschriften, die het tot een ondergeschikt werktuig van dezen zouden willen maken. En een orgaan van heerschappij kan niet anders dan als orgaan van een heersende klasse tot werkelijkheid worden. Ten tweede, wat praktisch nog belangrijker was, was reeds in de s.d. partij te voorschijn gekomen, hoe de leidende burokratie een steeds grotere machtspositie over de leden kreeg. En dat ook wist en er bewust naar streefde. Reeds vóór de eerste wereldoorlog kon blijken uit de felle discussies over het thema „massa

of leiders", hoe de arbeiders poogden zich aan die greep te ontworstelen. Onder het bestaande stelsel zouden ook deze s.d. leiders de zetbazen van het grootkapitaal geworden zijn. Maar ze deugden niet voor de oorlog om wereldmacht, ze waren te slap, het Duitse kapitaal had forsere dienaren nodig, en het had haast. Het leidersprincipe is niet door het n.s. uitgevonden; het ontstond en groeide in de sociaaldemocratie, gekamoeffleerd onder oude schijn. Het n.s. daarna heeft het openlijk erkend, scherp geformuleerd, en in al zijn konsekwenties toegepast.

Is zo het nationaalsocialisme de konsekwentie van de sociaaldemocratie en de verwezenlijking van tendenzen, die vooral in haar ontarding optraden, het verwezenlijkt ook in velerlei opzicht het program van de sociaal-democratie. En wel vaak juist datgene, wat vroegere burgerlijke kritiek als ondragelijke onmogelijkheden aan het socialisme verweet. Zoals socialistische denkbeelden reeds dikwijls door een haar vijandige ontwikkeling werden verwezenlijkt. Toen de gedachte aan socialistische ordening in het nog jonge kapitalisme opkwam, moest de taak om de massa van kleine bedrijven door grote doelmatige bedrijven te vervangen, haast onmogelijk lijken, vooral door de geestesgesteldheid van de eigenaars, en de scherpste dwang van een diktatoriale regering eisen. Maar het socialisme kwam niet voor die taak te staan; het kapitalisme heeft in een eeuw van ontwikkeling de kleine bedrijven opgeruimd en de bezitters onteigend. Daarna bleef de taak van ordening in de chaos van kapitalistische produktie te brengen, nog steeds door de burgerlijke kritiek als onduelbaar despotisme gedenunceerd. Het n.s. heeft die taak overgenomen en reeds tal van organen geschapen, nodig om het bedrijfsleven tot één samenhangend geheel te organiseren. Veel eenvoudiger is nu de taak van een arbeiders-revolutie geworden, zowel in propaganda als in uitvoering. Onmogelijk leek ook de taak om de automatiek van markt en winkel te vervangen door een bewuste ordening van verbruik en distributie. Hoe dikwijls is niet de socialistische toekomst als schrikbeeld aan de burgers voorgehouden: allen met hun door de staat genormaliseerde behoeften en gereguleerde toedeling, als nummers gelijk gevoed, gekleed en gedrild! Het n.s. is reeds een heel eind gegaan in de verwezenlijking van dit schrikbeeld. Door zijn diktatuur heeft het getoond hoe een distributie van levensmiddelen, dus een ordening van de consumptie, zelfs onder het kapitalisme is door te voeren. Maar daar ze als oorlogsmaatregel moet dienen om zo groot mogelijke produktiekracht aan oorlogsbehoeften te besteden, zodat slechts het noodzakelijkste minimum voor het verbruik der bevolking overblijft, daar ze dus met de uiterste beperking van de behoeften, met armoede en honger verbonden is, is de nationaalsocialistische ordening een parodie op de ordening van overvloed en tot overvloed, die het program van het socialisme opstelde.

Het voornaamste punt van kritiek op het socialisme was steeds de staatsalmacht, die het zou meebrengen, tegenover de persoonlijke vrijheid van de burgerlijke maatschappij. Nu was die persoonlijke vrijheid vaak meer schijn en vorm dan wezen: voor de arbeider de twijfelachtige vrijheid om zijn baas te kiezen en overal dezelfde uitbuiting te vinden, voor de burger en de boer gebondenheid en druk van alle zijden. Maar het was toch iets. Het n.s. heft ook deze vrijheid op. Een staatsalmacht, absoluter en harder dan de ergste socialistenhater ooit aan het socialisme in de schoenen dorst te schuiven, is in dit systeem, deze parodie op het socialisme, door het kapitalisme in 'hoogste macht en nood aan het mensdom opgelegd. Zou dit regiem niet reeds in de oorlogskatastrofe die het over de wereld brengt, ondergaan, dan zou het toch hierom niet kunnen blijven bestaan. Want zonder vrijheid zal de mensheid niet kunnen en willen leven.

Vrijheid is een abstraktie, is de verzamelnaam voor verschillende soorten en graden van gebondenheid. De mens is door zijn lichamelijke behoeften gebonden aan de natuur; dit is de grondslag van alle onvrijheid. Hij moet leven; en als leven niet anders mogelijk is dan onder beperking van zijn impulsen, dan wordt die beperking een gebiedende noodzakelijkheid. Is produktieve arbeid alleen mogelijk onder onderwerping aan een kommanderende macht, dan vindt die onderwerping plaats, hoe dan ook, want de produktie is de diepste noodzakelijkheid. Thans echter, in deze staatskapitalistische organisatie, is zij alleen een noodzaak voor het kapitaal. Het kapitalisme, de arbeid als uitbuiting der massaas, ziet hier alleen nog kans om te blijven bestaan door deze massaas rechteloos te maken en in het tuig van een dwangorganisatie te spannen. Voor de arbeid als produktie van levensovervloed voor allen is de dwang niet meer nodig; zodra de massaas de produktie zelf in de hand nemen, is overvloedige bevrediging van alle behoeften mogelijk. Als dus het n.s. niet in een wereldoorlog zou ineensstorten, als het zich vreedzaam kon ontwikkelen en worden tot wat het in zijn propaganda beweert, een maatschappij van welvaart door gehoorzaamheid — dan nog zou zulk een staatsdiktatuursysteem aan zijn innerlijke tegenstrijdigheid ten gronde moeten gaan. Aan de tegenstrijdigheid namelijk van aan de mensheid door overvloedige produktie bevrijding van de dwang der lichaamsbehoeften te geven, en haar toch in onvrijheid te willen houden. Dan moet de strijd voor vrijheid met overweldigende kracht uitbarsten, als het enige dat nog ontbreekt, en dat dan hoogste levensdoel wordt.

Zijn dit geen overbodige beschouwingen? In deze zin, dat de wereldoorlog toch onvermijdelijk was voor het n.s., en dat het in die katastrofe zal ineensstorten? Neen; want men mag zich niet aan de illusie overgeven, dat dan de tijd van het fascisme voorbij is. De oude wereld komt niet terug. Onvermijdelijk zullen ook na de oorlog regeringen zich

steeds dieper met de produktie moeten bemoeien. Zolang het kapitaal macht heeft, zullen in een of andere vorm diktaturen en geweldregeringen een rol spelen als geduchte vijanden van de arbeidersklasse.

Wat in algemene bewoordingen over een moeten en zullen van de maatschappelijke ontwikkeling wordt gezegd, zijn in de werkelijke praktijk kwesties van de strijd der klassen. De vraag of en hoe zulke diktaturen zullen opkomen en te gronde gaan, is een vraagstuk van de macht van kapitaal en bourgeoisie, en daar tegenover van de strijdkracht, de maatschappelijke macht van de producenten, met name van de arbeidersklasse die hun massa en kern vormt. Deze strijdkracht is er niet ineens; zij moet zelf groeien in een periode van worsteling. Wel zal vanaf het begin van de heerschappij van het grootkapitaal dit éne doel als enigste andere mogelijkheid in hun bewustzijn moeten groeien en het vervullen: het meesterschap van de producenten zelf over de produktie. Maar daardoor zal dit meesterschap niet ineens en volledig in plaats van het ondergaande kapitalisme komen. Waarschijnlijk zullen wisselende tijdelijke tussenvormen optreden. Naast brute geweldheerschappijen van het grootkapitaal, uitgeoefend door kleinburgerlijke handlangers of door militaire diktaturen, kunnen vormen van schijnheerschappij der arbeiders voorkomen, van machten die uit de strijdende arbeiders opgekomen zijn of later opkomen. Er zullen er zonder twijfel zelfs zijn, die de leuze van radenorganisatie overnemen, om onder dit mom een nieuwe heerschappij over de arbeiders te vestigen. Het spreekt van zelf dat deze en andere mogelijkheden der toekomst moeilijk vooruit zijn te voorzien en af te wegen. Bij de behoefte van ons mensen om de nevelen vóór ons enigszins met het oog te doordringen zal misschien een ander geval van de strijdende opkomst van een klasse als historische analogie kunnen dienen, om de gedachten te verruimen en op verschillende mogelijkheden te richten. Zulk een geval biedt de opkomst van de bourgeoisie aan, zij het ook met dit voorbehoud, dat in de overgang van nu alles veel sneller gaat, en op veel reusachtiger schaal, op wereldschaal.

De opkomst van de bourgeoisie vond plaats in stappen van geleidelijk groeiende macht. Van de vroeg-middeleeuwse burger, nog machteloos onder de heerschappij van het grondbezit, gaat deze opkomst in stijgende lijn naar de zelfstandig hun stad besturende kooplieden en gildeburgers, die reeds de adel bevechten, en in het veld soms de ridderlegers overwinnen; maar die toch nog slechts eilanden zijn in een oceaan van agrarische macht. Door de steun van de burgerlijke geldmacht komen de vorsten boven de andere feodale machten uit naar boven, vormen grote staten met centrale regeringen, en maken de feodale heren van zich afhankelijk als hofadel en officieren. Deze tijd van vorstelijk absolutisme is dikwijls beschreven als een toestand van evenwicht in de machtsovergang der klassen,

waarin de adel niet meer en de bourgeoisie nog niet sterk genoeg was om te heersen; zodat een andere macht, die de privileges van de een handhaafde en de belangen van de ander beschermde, over beiden heerste en op beiden steunde. Totdat de macht van kapitaal en burgerij zo sterk gegroeid is, en de mogelijkheden voor de opkomst der industrie hen zo opstuwde, dat vorstelijk absolutisme en adel in een revolutie wordt neergeworpen, en de bourgeoisie tot alleenheersende klasse wordt.

Van de opkomst der arbeidersklasse toont ons de 19e eeuw het begin als een zich opwerken van een rechteloze zwaar uitgebuite massa van ellendigen tot een erkende klasse in het kapitalisme, met zekere rechten en met organisatiemacht om deze te verdedigen. Haar positie met haar vakverenigingen en socialistische partijen is enigszins vergelijkbaar met die van de middeleeuwse burgers met hun gilden en stadsbesturen. Zoals toen het feodalisme nog oppermachtig was, zo is nu het kapitalisme nog oppermachtig. Zoals stad en gilde een wezenlijk element in de feodale wereld vormden, zo vakbond en partij een wezenlijk element in de kapitalistische wereld.

Natuurlijk zijn er tal van diepgaande verschillen; geen analogie gaat geheel op. Zo kon de middeleeuwse burgerij aan de adel het volle landbezit overlaten; maar de moderne arbeidersklasse heeft dezelfde produktiemiddelen nodig als de bourgeoisie; dus in dit geval kunnen beide klassen elk in volle macht op eigen terrein naast elkaar niet bestaan. Maar er is toch weer deze overeenkomst, dat voor er van een nieuwe machtsontplooiing sprake was, eerst de oude beperkte en ontoereikende organisatievormen opgeruimd moesten worden. Zoals nu de diktatuur van het grootkapitaal de vakbonden en arbeiderspartijen vernietigde of onderwierp, zo heeft aan het einde der middeleeuwen het vorstenabsolutisme de macht van de stadsbesturen vernietigd en de burgers onderworpen. Over die tijd kan men zelfs spreken als van een toename in concentratie van feodale macht, in zoverre vorsten en adel de boeren in diepere slavernij brachten, en het de toppen der feodale klasse zelf waren, die als vorsten de andere feodale heren van zich afhankelijk maakten, ze als strijdmacht voor eigen heerschappij gebruikten, en hun tegelijk een behoorlijk inkomen verzekerden. Evenals nu het grootkapitaal alle klein-kapitaal afhankelijk maakt, het een veilig renteniersinkomen laat, en uit het kleinburgerlijk volk, met halve en hele intellektuelen inkluis, zijn strijdmacht vormt. Achter het vorstenabsolutisme stond de geldmacht der burgers, gedwongen als belasting afgeperst, of ook door rijke kapitaalbezitters geleend, dat wil zeggen tot eigen voordeel ter beschikking van de vorsten gesteld, die daardoor de gehele klasse er vaster onder hielden. Zo doet nu de diktatuur een voortdurend beroep op de arbeiders en hun arbeid als de grondpijlers der „gemeenschap”, onderwijl ze door arbeidsdwang de meerwaarde uit hen perst. En wanneer invloed-

rijke leiders onder de arbeiders zelf opkomen, zal hun steun aan diktatuurmachten — die dan de naam van „arbeidersregeringen” zullen dragen — wezenlijk bijdragen om de gehele klasse er onder te houden.

Natuurlijk zullen de politieke vormen, die de tijd tussen de kapitaalheerschappij van nu en de volledige vrijheid der arbeiders zullen innemen, naar land en voorgeschiedenis verschillend zijn. Ook hierbij kan de historische analogie van de vroegere ontwikkeling dienen om te waarschuwen tegen de voorstelling, dat overal de ontwikkeling naar eenzelfde schema zal verlopen, en dat overal aan de zelfbevrijding der arbeiders een gelijksoortige fascistische diktatuur zal moeten vooraf gaan. Ook in de opkomst van de bourgeoisie was er verschil; er waren landen, zoals Nederland en Engeland, waar uit de middeleeuwse stedelijke vrijheid — niet die der gilden, maar speciaal die der kooplieden — zich de moderne burgerlijke vrijheid en macht ontwikkelde, zonder tussenvorm van het vorstelijk absolutisme; de burgerlijke revolutie was hier juist een afweerstrijd tegen de pogingen om zulk een absolutisme te vestigen.

In landen als Engeland en Amerika ligt het individualisme, het gevoel van maatschappelijke vrijheid zo diep geworteld in alle klassen, dat het moeielijk valt zich daar een, zij het ook maar tijdelijke, volkomen onvrijheid voor te stellen. Het grootkapitaal heeft daar, zoals reeds is gebleken, betere, fijnere en dieper werkende methoden van heerschappij dan de grove van uiterlijk geweld. Dat zou dan meebrengen, dat de macht van de arbeidersklasse, ofschoon er een rijke bodem voor voorhanden is, lang nog zwak, onvolledig en onbewust zal blijven. Haar meesterschap over de produktie zal zich dan niet groot en klaar ontplooiën in een geweldige principiële strijd, maar veeleer opgroeien in tasten en pogen in een praktijk van handelen naar onmiddellijke feitelijke mogelijkheden, in een reeks van worstelingen stap voor stap. Terwijl haar strijd meer versnipperd zal zijn, zal haar taak én van bewustwording én van organisatie veel zwaarder en omvangrijker zijn. Zij zal veel dieper ingewortelde burgerlijke ideologieën moeten overwinnen; en het omzetten van een maatschappij van nog massaal ongeordend kleiner bedrijf in een planmatig geordende economie zal een grotere opbouwende en organiserende inspanning eisen.

In de landen waar een diktatuur van fascistisch karakter heerst, en door de arbeidersklasse moet overwonnen worden, daar is het zwaarste deel van haar taak de direkte harde strijd. Want de diktatuur zal dan reeds een groot deel van de bedrijfsversnippering met de bijbehorende kleinkapitalistische eigenzinnigheid en heel wat burgerlijke ideologie en oude bekrompenheid opgeruimd hebben. De gedachten zijn reeds ingesteld op organisatie der industrie, en op leuze en leer der gemeenschap; maar de praktijk is een bespotting van de leer. De harde hand waarmee de macht van boven allen in hetzelfde gareel van onvrijheid

dwingt, de produktie reglementeert, het verbruik rantsoeneert, het leven uniformeert, moet verbittering en tegenstand wekken, die alleen met nog scherpere druk tijdelijk er onder te houden is. Mocht zulk een diktatuur, in latere ontwikkelingsvormen, stoffelijk een ruimere voorziening van levensbehoeften brengen, dan zou daarmee de onderdrukking als des te onnodiger en ondragelijker gevoeld worden en een felle kracht oproepen om deze af te werpen. Maar daar alle stoffelijke en de meeste geestelijke machtmiddelen zich in haar handen bevinden, zal de strijd zelf zwaar zijn en van de zijde der arbeiders grote innerlijke kracht vereisen. Dit geldt nog meer als het kapitalisme er in zou slagen om één opperste centrale heerschappij over de gehele aarde te vestigen.

De doelstelling van de nationaal-socialistische diktatuur, de verovering van wereldmacht, maakt het waarschijnlijk, dat zij in de wereldoorlog, die zij ontketende, zal te gronde gaan. En daarbij Europa als een chaotische ruïne, verarmd en verwoest achterlaat — het produktieapparaat geheel op oorlogsindustrie ingesteld en daarin versleten, half onbruikbaar, het land uitgeput, de grondstoffen ontbrekend, de economische hulpbronnen van het continent opgeteerd en vernietigd. Dan zal echter niet, als in Duitsland aan het einde van de eerste wereldoorlog, de politieke macht de arbeiders zo maar in de schoot vallen. Dat zullen de overwinnende wereldmachten niet toelaten. De arbeiders staan dan ook niet als klasse in de bedrijven, — de bedrijven zijn goeddeels bezet met buitenlanders en vrouwen, die er zo snel mogelijk uit willen — maar als soldaten in het veld, vermengd met andere klassen, zonder enig economisch houvast. Het zal de grootste inspanning kosten om dan, geestelijk zo geheel onvoorbereid, in de verwarring van misschien elkaar bevechtende troepen van vele opstandige volken, tot een zekere mate van eigen organisatie en doelstelling te komen. Onderwijl staan nieuwe regeringen al gereed met mooie programmen van welvaart en vrijheid, en van nieuwe organisatie van boven, terwijl het Amerikaanse kapitalisme Europa gaat bevrijden, d.w.z. de Europese arbeidersmassa's onder zijn wereldheerschappij tracht te brengen.

Dan zal het er voor de arbeiders om gaan, in deze economische, maatschappelijke en geestelijke chaos de produktie op te bouwen en te ordenen, zichzelf als klasse te organiseren en te ordenen, de gedachten en doelstellingen te verhelderen en te ordenen. Al deze doeleinden door en met elkaar, in onderlinge samenhang. Dat zullen tijden zijn van de zwaarste strijd op alle gebied, stoffelijk en geestelijk, met de wapenen, met propaganda, met arbeidsorganisatie. Waar kernen van organisatie, van produktie, van strijd ontspringen, waar wijd over de oude grenzen spannende verbindingen worden aangeknoopt, waar voor geestelijke klaarheid en nieuwe gedachten wordt geworsteld, daar wordt aan de toekomst gebouwd. Wij kunnen niet de maatschappelijke vormen voorzien die daarbij zullen optreden. Maar wel

kunnen wij met zekerheid zeggen, dat het besef van haar grote taak, zelf als meester de produktie in haar hand te nemen, als een lichtend ideaal aan de arbeidersklasse haar weg zal wijzen, door alle moeilijkheden heen. En dat het bewustzijn, dat zij door haar strijd de eigen kracht, de eenheid van alle werkers, de broederschap der mensheid opbouwt, daarbij haar hart zal sterken en haar geest verheffen. En deze strijd zal niet rusten, voor de arbeidende mensheid haar volledige vrijheid veroverd heeft.

NASCHRIFT

V. DE OORLOG

Het vorenstaande werd in de eerste oorlogsjaren, in 1941—'42 geschreven en in beperkte kring verspreid, als samenvatting van wat uit de voorafgaande tijden voor de arbeidersklasse aan lering te trekken was, als hulpmiddel in haar komende strijd voor bevrijding. Sindsdien heeft nu, 1944, de oorlog, begonnen als een strijd van de Duitse bourgeoisie om aan de Engelse haar wereldmacht te ontrukken, zich steeds meer uitgebreid, over de gehele wereld. Alle spanningen uit de groei van het kapitalisme in de verschillende werelddelen ontstaan, alle tegenstelling van omhooggekomen nieuwe en machtige oude bourgeoisieën, alle conflicten en brandstof in verre landen zijn in deze nu werkelijke wereld-oorlog samengevloeid en tot uitbarsting gekomen. En het bleek steeds meer, hoeveel dieper, omvattender en geweldigder dan bij enige vroegere de werkingen van deze oorlog overal, niet slechts in Europa, maar ook in Amerika en Azië zullen zijn. De gehele mensheid is in dit konflikt betrokken; ook de enkele formeel neutrale landen voelen zijn inwerking en de nieuwe machtverschuivingen. Elk volk is nu betrokken in de lotgevallen van elk ander volk, hoe ver ook afgelegen; hun belangen grijpen in elkaar. Deze oorlog is een der laatste konvulsies in het zich onweerstaanbaar, maar in tegenstellingen van strijd voltrekkende samengroeien van de mensheid tot een wereldeenheid. En de strijd der klassen, die zich in het gevolg van de oorlog moet ontwikkelen, moet aan deze eenheid de vorm van een wereldgemeenschap der arbeid geven.

Naast Europa, dat voor de arbeiders hier het belangrijk-